

POZNÁMKY K PRAVDĚ NA INTERNETU

SOME NOTES ON THE TRUTH IN THE INTERNET

Ivo Telec¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2023-1-06>

„Chytráci jsou lidé, kteří znají pravdu, ale zastanou se jí, jen pokud na ní mají zájem; jinak ji ponechají jejímu osudu.“
Blaise Pascal, matematik a fyzik, 17. století²

ANOTACE:

Přehledový příspěvek je věnován aktuálním právním otázkám „pravdy na internetu“. Autor nastínil problematiku dezinformací v právním smyslu. Dále se autor zabývá pravdivostí skutkových tvrzení a dobré víry v nepravdu či zkreslenou pravdu. Předmětem pozornosti jsou též právní otázky ověřování pravdivosti skutkových tvrzení a pravdivost hodnotového soudu. Příspěvek je doplněn též o problematiku pravdy víry a o nekalou soutěž zlehčováním konkurence na hospodářském trhu.

ABSTRACT:

The review contribution is devoted to the current legal issues of "truth in the Internet". The author outlined the issue of disinformation in a legal sense. Furthermore, the author deals with the truthfulness of factual statements and good faith in untruth or distorted truth. The subject of attention are also the legal issues of verifying the truth of factual statements and the truth of value judgments. The contribution is supplemented with the issue of the truth of faith and unfair competition by disparagement on the economic market.

I. ÚVOD³

Hledat pravdu na internetu může být ošemetné. Někdy může připomínat hledání zrnka v písku. V tomto technologizovaném a komercializovaném prostředí se totiž můžeme setkat se vším. Atmosféra je v něm prodchnuta nejen dobrem a vzájemnou podporou, ale i zlobou, nedůvěrou nebo nenávisí. Od vyložených lží, nactiutrhání, pokleslých slovních výlevů a jiných nízkostí a hrubostí až doslova k Pravdě s velkým písmenem.

Vzpomeňme heslo krále Jiřího z Poděbrad „*Pravda Páně vítězí*“ z 15. století. Devíza vyplývala z husitského pojetí **přednosti** Božího zákona před úradky světskými, kterou již nalezneme u M. Jana Husa. Ve světle Pravdy Páně spočívala podstata a smysl husitského právnictví.⁴ Vyznačovalo se uznáváním Vyšší, nežli církevní nebo světské, moci jako zdroje působení světových zákonitostí (řádu). Řekli bychom Zdroje dokonalé, neovladatelné, přírodní síly čili přirozeného zákona v objektivním smyslu. Husitské právnictví mělo přirozenoprávní povahu, jak bychom dnes řekli.

Mezi české **státní symboly** patří vlajka prezidenta republiky obsahující nápis „*Pravda vítězí*“, psaný velkými písmeny na stuze. Jedná se o zesvětštělé původní královské heslo

¹ prof., JUDr., CSc., Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, Česká republika
Palacký University Olomouc, Faculty of Law, Olomouc, Czech Republic.

² Cit. dle PASCAL, B.: Myšlenky. Výbor. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, s. 18, zlomek XLV, překlad *Žiliny*.

³ Příspěvek je věnován profesorovi Petru Vojčíkovi k životnímu jubileu.

⁴ K husitskému právnictví viz zejména práce *Kejřovy*; viz např. KEJŘ, J.: Husitský právník M. Jan z Jesenice. Praha: Nakl. Čs. akademie věd 1965. Husovo odvolání od soudu papežova k soudu Kristovu. Ústí n. L.: Albis international 1999. Husův proces. Praha: Vyšehrad 2000, aj.

„Pravda Páně vítězí“. Původ současného znění pramení ve standardě prezidenta republiky, resp. velkém státním znaku Republiky československé z roku 1920.⁵

II. DEZINFORMACE JAKO PRÁVNÍ PROBLÉM⁶

Zásady občanské společnosti patří mezi ústavní východiska české státnosti. Občanská společnost se vyznačuje **názorovou rozmanitostí**, která je promítnuta do **politické plurality**. Vyplývá to již z preambule české Ústavy. Co může být pro jednoho člověka důvodem chvály, může být pro druhého důvodem odmítnutí. Čím více se ale odkláňáme od absolutních, věčných, hodnot rázu metafyzického, o to více se přízvěčně „utápíme“ v „kulturních válkách“ či ideologických bojích za „svou pravdu“ až v bojích skutečných. Ostatně **veřejné schvalování spáchaného zločinu** nebo **veřejné vychvalování pachatele pro zločin samotné znamenají přečin**.⁷ Hodnotově by proto mělo být jasno.

Zdaleka ne každá lidmi uznávaná hodnota je ale chráněna právem a dokonce právem trestním. Kupříkladu v roce 1950 bylo v Československu komunisty upuštěno od trestněprávní ochrany náboženství. Rušení náboženství přestalo být zločinem a naopak se tehdy stalo spíše státní politikou materialistů. Jedna dřívější skutková podstata rušení zájmu na ochraně náboženství se přitom týkala rouhání.⁸

Poměrně módním, dosti často politicky používaným až někdy zneužívaným slovem se v posledních letech u nás i jinde stala „dezinformace“ (*disinformation*).

Výraz „dezinformace“ patří mezi **výrazy**, které **připouštějí různý výklad**. Jedná se **převážně o politický pojem**.⁹ Spojen bývá s **vědomě nepravdivým** nebo **pravdu vědomě zkreslujícím skutkovým tvrzením**, zejména za účelem **klamavého ovlivnění** podstatné veřejné záležitosti či veřejného mínění. Vědomé uveřejnění dezinformace, zejména ve **zlé víře** (úmyslně nebo hrubě nedbale čili bezohledně), je **zneužitím svobody projevu** nebo **práva vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace**. Klamání veřejnosti není po právu. Může se jednat o případy **emoční manipulace**, které známe i z praxe rodinného práva.

Specificky se s dezinformací setkáváme v mezinárodním právu, pokud jde o **válečná pravidla**, resp. pravidla ozbrojených konfliktů. **Válečné lsti**, oproti proradnostem, **nejsou zakázány**, nýbrž jen právně vymezeny. Mezi válečné lsti patří **dezinformace**, vedle použití kamufláže, léčky, předstírané operace apod.¹⁰ Společným znakem všech válečných lstí je **klamavost** s cílem **válečně oklamat nepřítele**.

Druhý právní příklad, pramenící v letošním roce, 2022, tvoří výslovné zákonodárně-politické zařazení dezinformací mezi **hybridní hrozby** (*hybrid threats*) podle práva EU.¹¹

⁵ K těmto otázkám viz KILIAS, J.: T. G. Masaryk, Václav Havel a heslo „pravda vítězí“ z československé prezidentské standardy. Historická sociologie, 2007, červen, zde: https://karolinum.cz/data/cascislo/5850/Historicka_sociologie_1_2017_01_komplet.pdf, [cit. 15. 6. 2022].

⁶ Blíže a podrobněji bylo autorem rozvedeno na *Epravu* dne 12. 7. 2022, zde: <https://www.epravo.cz/top/clanky/dezinformace-jako-pravni-problem-114968.html>, [cit. 8. 8. 2022].

⁷ § 365 trestního zákoníku.

⁸ K současným otázkám nepřímé ochrany srov. autorův příspěvek *Umělec nemá imunitu*. Právní rozhledy, 26, 2018, č. 13/14, s. 457 – 463; <https://ssrn.com/abstract=3774100>, [cit. 22. 6. 2022].

⁹ V EU srov. např. *Posílený kodex praxe proti dezinformacím* z roku 2022 včetně negativní definice pojmu dezinformace v preambuli kodexu: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2022-strengthened-code-practice-disinformation>, [cit. 22. 6. 2022]. Dále viz sdělení Evropské komise ze dne 26. dubna 2018, [COM(2018) 236 final], nazvané *Boj proti dezinformacím na internetu: evropský přístup*, s. 8. Sdělení je určeno Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů.

V české politice můžeme poukázat na definici dezinformace (vedle propagandy) podanou Ministerstvem vnitra jako „*systematické a úmyslné klamání*“ neboli „*šíření záměrně nepravdivých informací, obzvláště pak státními aktéry nebo jejich odnožemi vůči cizímu státu nebo vůči médiím, s cílem ovlivnit rozhodování nebo názory těch, kteří je přijímají*“; zde: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>, [cit. 22. 6. 2022].

¹⁰ Čl. 37 odst. 2 *Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol)*, sděl. č. 168/1991 Sb.

¹¹ *Rozhodnutí Rady (SZBP) 2022/351 ze dne 1. března 2022, kterým se mění rozhodnutí 2014/512/SZBP o omezujících opatřeních vzhledem k činnostem Ruska destabilizujícím situaci na Ukrajině*, Úř. věst. L 65 z 2. 3. 2022, které bylo přijato

V důsledku zneužití **technologizace společnosti** včetně rozvoje služeb informační společnosti došlo v poslední době k nebývalému **nárůstu** cizozemských hybridních hrozeb obecným blahům v místě a čase.¹² Do oblasti hybridních hrozeb patří i zahraniční vměšování a ovlivňování. Za hybridní hrozbu veřejnému pořádku a bezpečnosti EU je zde konkrétně brána zkreslující a manipulující státní propaganda Ruské federace zaměřená na určité cíle v EU, a to za současných okolností jejího ozbrojeného konfliktu s Ukrajinou, ovšem stojící mimo EU. Mezi národy, státy, nadstátními útvary i lidmi se mají odvíjet vztahy **vzájemného podporování**. Nikoli hybridní či jiné státní hrozby obecným blahům cizích zemí.

Dezinformace bývají uváděny nebo sdělovány zejména v podobě **tzv. reálných úkonů**, tedy projevených skutkových tvrzení, aniž by se jednalo o právní jednání, která však nejsou vyloučena. Obvykle se jedná o tzv. informační úkony (oznámení apod.).

Dezinformace, všeobecně vzato, souvisí s **hrozbami střetů státních** či **jiných veřejných zájmů**. Anebo se týká **jiných mimořádných okolností** i za účasti vlastního obyvatelstva. Rozumí se tím zejména stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu nebo válečný stav, ale i živelní pohroma v důsledku působení neovladatelné přírodní síly, aniž by nastalý stav musel být zvláště veřejnoprávně kvalifikován, apod. Dezinformace bývá spojována s **válečným škůdnictvím**, jako je například **podpora nepřitele**, či s **jiným škůdnictvím v době ohrožení vlasti** nebo za podobného mimořádného stavu.

Šíření dezinformací však může být za určitých okolností bráno i za **nepřístojné chování urážející národní cítění českého lidu**, které je objektivně způsobilé vzbudit **veřejné pohoršení**.¹³

Dezinformace se může **nepříznivě dotknout** státního nebo jiného veřejného zájmu. Například zájmu na ochraně obecného blaha bezpečnosti státu nebo na ochraně obecného blaha veřejného zdraví. A to **zlovolným** uvedením **skutkově nepravdivé, neúplné** či **jinak pravdu zkreslující zprávy**, údaje nebo jiného sdělení, zejména na veřejnosti. Obzvláště prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků nebo sítí elektronických komunikací. Děje se tak obvykle ve **zlé víře** (úmyslně nebo z hrubé nedbalosti) a zpravidla za **účelem ovlivnění politického rozhodnutí nebo veřejného mínění** v otázce **podstatného** státního nebo jiného veřejného **významu**. Dezinformačně může být založena již sama **státní propaganda**, sledující vlastní státní cíle i na úkor jiných států při zkreslení pravdy ve vlastní prospěch.

V naznačeném smyslu se státní zájem na „politickém boji“ se šířením závažných dezinformací – aniž by se nutně jednalo o právně dovolené válečné lsti – jeví jako **objektivně ospravedlnitelný** (legitimní). Jedná se totiž o zájem na ochraně obecných dober sledujících veřejný prospěch, z něhož potenciálně těží kdokoli z řad veřejnosti. Státní opatření však musí

podle čl. 29 *Smlouvy o Evropské unii, konsolidované znění Úř. věst. C 326 z 26. 12. 2012*, a navazující *nařízení Rady (EU) 2022/350 ze dne 1. března 2022, kterým se mění nařízení (EU) č. 833/2014 o omezujících opatřeních vzhledem k činnosti Ruska destabilizující situaci na Ukrajině, Úř. věst. L 65 z 2. 3. 2022*, které bylo přijato podle čl. 215 *Smlouvy o fungování Evropské unie, konsolidované znění Úř. věst. C 326 z 26. 10. 2012*. Jedná se o zákaz šíření obsahu *RT-Russia Today, RT-Russia Today Spojené království, RT-Russia Today Německo, RT-Russia Today Francie, RT-Russia Today Španělsko a Sputnik*; viz příloha cit. nař. Na dokreslení, právo Ruské federace zná již několik let veřejnoprávní status „cizozemského agenta.“

¹² Pro srovnání, v Českoslovenku v době nesvobody v letech 1948 – 1989, ovšem ani jinde tehdy na světě, ještě nedošlo k podstatné technologizaci společnosti, a tím ani k dnešnímu nárůstu hybridních hrozeb veřejným blahům. Proto i tehdejší preventivní opatření komunistů proti zahraničnímu ovlivňování byla jiná. Kupříkladu příjem vysílání televizních nebo rozhlasových stanic cizích států, a to ani vysílání v češtině, nebyl od roku 1964 rušen. Do té doby byl rušen příjem vysílání některých zahraničních rozhlasových, a zřejmě i televizních, stanic. Po naprostou většinu doby, vyjma přetržky v roce 1968, však byl rušen příjem vysílání rozhlasové stanice Rádio Svobodná Evropa, umístěné v Mnichově a financované USA, ve které pracovala řada českých exulantů. Příjem vysílání této rozhlasové stanice přestal být rušen až 16. prosince 1988 pod vlivem politických změn v Sovětském svazu; viz <https://plus.rozhlas.cz/rok-1988-nerusit-prosim-pred-vanocemi-1988-se-prestalo-rusit-vysilani-svobodne-7576274>, [cit. 22. 6. 2022]. Bližší viz TOMEK, P.: Rušení zahraničního rozhlasového vysílání do Československa. *Securitas imperii*. Sbor. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu 2002, sv. 9, s. 334 – 366.

¹³ Všeobecně srov. *dekret presidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti*, který se však týkal dobových skutkových okolností z doby zvýšeného ohrožení republiky.

být **přiměřená** co do **obsahu, formy a účelu** a na základě zákona či mezinárodní smlouvy, má-li jít o výkon státní moci, popř. o její delegaci na k tomu zákonem povolovanou osobu. Zároveň nesmí být jakékoli takové opatření přímo ani nepřímo státem **zneužito** na úkor ústavně zaručeného **práva vyjadřovat své názory** (smýšlení), třeba i názory politické včetně politických názorů menšinových. Jako vhodná se proto nabízí **osvěta**, a to i v záležitostech státně nepřijemných, vedená otevřeností, upřímností a pravdivostí. Válečné lsti nyní nechme stranou.

Potíž ale bývá, že v pozadí ideových střetů často stojí **odlišné názory světonázorové**. Jenže, odlišné názory světonázorové (i jiné) jsou **příznačné** právě pro **názorovou pluralitu občanské společnosti**. Právní otázka dezinformací, jak ji chápe mezinárodní právo a právo EU, se přitom vůbec netýká „názorovosti“, resp. různosti hodnotících soudů, nýbrž **nepravdivosti nebo zkreslenosti skutkových tvrzení**. A to je zcela zásadní **rozdíl** a zároveň právně (i věcně, obsahově) dělicí čára.¹⁴

Současně musí stát chránit **ústavní hodnotu nepřipustnosti (zákazu) cenzury** (čl. 17 odst. 3 Listiny). Dovolené **zvláštní případy zákonných výjimek**, předvídané odstavcem 4 citovaného ustanovení, ponechme stranou. Navíc ani za více než třicet let od roku 1991, kdy byla v Československu vyhlášena, později Českem převzatá, *Listina základních práv a svobod*, tyto ústavní výjimky nedoznaly zákonného naplnění. Ačkoli věcné důvody k jejich nezbytnému uzákonění při rychlé soudní ochraně práv by se mohly za určitých **krajních okolnostech** nabízet.¹⁵

Stranou nechme ústavně dovolené výjimky vyplývající ze zákonů z oboru trestního práva. Sledujeme tu ústavní otázku spíše administrativních opatření k ochraně podstatně ohrožitelných a zároveň důležitých **obecných blah**, jejichž dotčení by bylo způsobilé přivodit **obecné ohrožení** ve svém důsledku kohokoli z řad veřejnosti. Rozumně nalézt jemnou ústavní a vůbec právní hranici ovšem vyžaduje um. Závisí to také na **okolnostech jednotlivých právních případů**, které se mohou v některém **podstatném znaku** navzájem lišit. Proto je nutno poměřit i **míru společenské škodlivosti**, pokud by tu vůbec byla.

III. PRAVDIVOST SKUTKOVÉHO TVRZENÍ¹⁶

Skutkové tvrzení znamená sdělení, zda se určitý děj stal, jak a kdy. Jinak řečeno, jaké byly **okolnosti** určitého **skutku**. Skutkové tvrzení má být **plně pravdivé**. Rozumí se tím **úplná shoda se skutečností**. Opakem by bylo skutkové tvrzení **plně nebo částečně**:

- a) **nepravdivé**, tzn. **lživé** (úmyslně nepravdivé) či **jinak nepravdivé**, když se uváděný děj vůbec nestal anebo se stal jinak. Může jít také o nepravdivou interpretaci sdělení třetí osoby určeného pro veřejnost, např. o nepravdivou interpretaci cizího politického projevu. Nepravdivé skutkové tvrzení **lze** potenciálně **uvést na pravou míru**,
- b) **neúplné** či **jinak pravdu zkreslující**, když se uváděný děj sice stal, avšak jinak, neboť došlo například k vynechání podstatného údaje, jeho rozmělnění méně důležitými věcmi či vytržení tvrzení z kontextu anebo k nesprávnému překladu. Potenciálně je také **lze doplnit nebo zpřesnit**.

Nepravdivé či pravdu zkreslující skutkové tvrzení může být sděleno:

¹⁴ Zřejmé ale je, že některé skutky mohou mít smíšený význam. Například sice půjde o skutkové tvrzení, ovšem s hodnotově urážlivým významem, kontextem nebo tónem podání apod. Blíže k tomu se zřetelem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a její vývoj viz *Kosař*, in: KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVÍL, J. – BOBEK, M.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha: C. H. Beck 2012, s. 1076 an.

¹⁵ Za jistou podobu preventivní cenzury z mezinárodněprávně dovoleného důvodu lze považovat i rozhodnutí a nařízení orgánů EU z 1. března 2022; viz výše pozn. 9. Na českém území se jedná o první právní případ tohoto druhu, stanovený ovšem právem EU, po změně politického režimu v Československu na konci roku 1989.

¹⁶ Poukázat lze na nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03, který v odůvodnění převzal deset bodů hledisek, jak v řízení vyplynuly z *amicus curiae*, právního názoru Evropské komise pro demokracii prostřednictvím práva, která je poradním orgánem Rady Evropy, tzv. Benátské komise, ze dne 17. 3. 2004, zn. CDL-AD/2004)011.

a) **vědomě**, a to **úmyslně** vědomě, lživě, anebo **nedbalostně** vědomě. V **případě úmyslu nebo hrubé nedbalosti** (bezohlednosti) mluvíme o sdělení skutkového tvrzení ve **zlé víře**, jakožto vlastnosti protiprávního činu, např. při oklamání. Ze lhaní nebo bezohlednosti tak povstává **zlo v právním smyslu**,

b) **nevědomě**, aniž by si byl původce skutkového tvrzení nebo jeho šířitel či zprostředkovatel vědom nepravdivosti nebo zkreslení pravdy. U nevědomosti však rozlišujeme, zda ke sdělení nepravdivého nebo pravdu zkreslujícího skutkového tvrzení došlo:

ba) zaviněně nevědomě, tzn. **vlastní vinou nevědomě**, tudíž **právně neomluvitelně**. Rozumí se tím stav, kdy si příslušná osoba právně **měla** (byla právně povinna) a zároveň **mohla** být vědoma nepravdivosti nebo zkreslení pravdy, například z důvodu svého postavení. Sice i zde půjde o nevědomost, ovšem **vlastní vinou zaviněnou**,

bb) nezaviněně nevědomě, tj. **bez vlastní viny nevědomě**. Příslušná osoba si v takovém případě nejenže **není vědoma** nepravdivosti skutkového tvrzení či zkreslení pravdy, ale ani **nebyla povinna** a **nemohla** si jí být vědoma, například z důvodu svého postavení. Půjde tedy o sdělení nepravdy či zkreslené pravdy, učiněné ovšem v **dobré víře** v pravdivost a nezkreslenost (dobrověrně), tzn. **bez vlastní viny**, a tudíž **právně omluvitelně**.

Nepravdivé skutkové tvrzení se samo o sobě **nemusí** nijak dotýkat něčích práv nebo obecného blaha, například veřejné morálky, veřejné bezpečnosti či veřejného zdraví, natož přivodit škodu nebo jinou újmu. Může jít jen o **holou nepravdu** či o její **holé zkreslení** bez dalšího, aniž by se to jakkoli nepříznivě projevilo na něčích právech, popř. obecných dobrech. Například na přirozených právech konkrétního člověka na čest nebo na vážnost či na některém obecném blahu, třeba na bezpečí, ze kterého těžíme všichni.

Jinou záležitostí je, zda nepravdivé nebo pravdu zkreslující skutkové tvrzení o někom nebo o něčem je šířeno **vědomě** s určitým **cílem**. Například ve snaze o **vyvolání veřejného pohoršení nebo rozhořčení**, ač pravda je plně nebo částečně jinde. Někdy může být sledováno jen **upoutání pozornosti** na sebe sama třeba pro pocit vlastní důležitosti, upozornění na sebe apod.

Krajním a zároveň nebezpečným druhem nepravdivých nebo pravdu zkreslujících skutkových tvrzení jsou **poplašné zprávy**. Jejich úmyslné šíření je dokonce trestné.¹⁷ Zejména pak za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek. Podstatným znakem je, že musí jít o poplašnou zprávu, která je **nepravdivá**. Vyvolání poplachu, který způsobí **nebezpečí vážného znepokojení** alespoň části obyvatelstva nějakého místa, není právně postižitelné, jestliže poplašná zpráva je **pravdivá**. Typicky se jedná o pravdivý požární poplach, který sice přivodí nebezpečí vážného znepokojení, ale je **prospěšný**. Může zachránit životy, zdraví i majetky.

IV. DOBRÁ VÍRA V NEPRAVDU ČI ZKRESLENOU PRAVDU

Člověk, který šíří nepravdivé či pravdu zkreslující skutkové tvrzení si toho ani **nemusí být vědom**. Sám totiž může být v **dobré víře** v pravdivost a nezkreslenost skutkového tvrzení, ačkoli takové není. Dokonce by mohl být obětí i něčího obelstění. Takový člověk se totiž mohl **důvodně spoléhat na důvěryhodnost** svého informačního zdroje, resp. původce skutkového tvrzení. Muselo by se ovšem jednat o „důvodné“ spolehnutí, například tehdy, jestliže by se jednalo o zdroj **odborný**, kupříkladu medicínský. Postavení odborníka je totiž spojeno s **řádnou odbornou péčí**, tj. **znalostí a pečlivostí**, a to i při vyhledávání zpráv a jiných údajů apod., jakož i při jejich uvádění na veřejnost, sdělování jiným atd.¹⁸

¹⁷ § 357 trestního zákoníku.

¹⁸ Viz § 5 odst. 1 občanského zákoníku.

Pouze „důvodný“ spoleh zde může vést k nabytí stavu **dobré víry**. Jinak řečeno, jen **důvodné spoléhání** může být právně pojímáno jako **omluvitelný omyl**. Neplatilo by to tehdy, jestliže by běžný člověk, který nepravdu nebo zkreslenou pravdu uvádí, byl **právně povinen a zároveň by si mohl běžně zjistit** pravý stav věcí. Neplatilo by to ani tehdy, jestliže by byla **vyvrácena právní domněnka běžné opatrnosti** (běžné předvídavosti, běžné obezřetnosti). A to při použití **právně objektivizačního předpokladu člověka průměrného** (běžného) **rozumu**.¹⁹ Musíme proto uvážit, zda by se za okolností určitého právního případu mohl dovolávat dobré víry v nepravdu **kdokoli běžného rozumu**.

„Běžně rozumným“ člověkem není člověk mající zvláštní, myšleno větší, rozumové znalosti, jako je například odborník znalý podrobností a všech vazeb do hloubky.

Sám pojem dobré víry ovšem bývá v právu pojímán různě.²⁰ Jeho legální pojmové znaky se mohou lišit podle jednotlivých předpisů. V našem případě však postačuje, jestliže stav dobré víry je výsledkem **důvodného spolehnutí**. Důvodné spolehnutí bývá spjato s **důvodným očekáváním**, navozeným druhou stranou. Například **důvodným očekáváním odbornosti**, které je navozeno odborným postavením dotyčného člověka, aj. Důvodné spoléhání je též pojmem **civilně deliktního práva**, protože jeho prokázaná přítomnost v podobě stavu **dobré víry vylučuje zavinění**, i kdyby sdělené skutkové tvrzení skutečně bylo nepravdivé nebo pravdu zkreslující.

Příkladem z doby pandemie mohou být veřejná sdělení některých hygieniků a epidemiologů týkajících se ochrany veřejného zdraví, a to při navození důvodného očekávání odbornosti těchto osob, a tudíž i při vyvolání důvodného spolehnutí na odbornou správnost jejich zpráv neboli při vyvolání odborné důvěry veřejnosti. Nemusí přitom jít a zpravidla ani nejde o plnění soukromoprávního závazku (právní jednání) vůči pacientovi.

Člověk v dobré víře, že nepravda je pravdou, sice žije v **nevědomosti** o skutečném stavu věci, avšak sám si ji **nezavinil**. Do nevědomosti se nedostal vlastní vinou. Mluvíme proto o dobré víře jako o **nezaviněné nevědomosti**, že skutečnost je úplně nebo částečně jiná. Proto je takový **omyl právně omluvitelný**. Stále se ale jedná o **omyl** neboli o **chybné přesvědčení**.

Důkaz omluvitelného omylu, resp. jeho omluvitelnosti tíží toho, kdo se dovolává přítomnosti dobré víry ve svém nitru. Podobně tomu je u **důkazu pravdy**, který tíží toho, kdo se dovolává pravdivosti nebo nezkreslenosti svého skutkového tvrzení; například živnostenského novináře, který je uvedl ve známost. Setkáváme se s tím zejména v právu tiskovém a v právu provozování rozhlasového nebo televizního vysílání, jakož i v přirozeném právu osobnostním. Nemluvě o různých technologických platformách v síti elektronických komunikací.

U **důkazu omluvitelného omylu založeného na důvodném spolehnutí** postačí dokázat **alespoň takové okolnosti**, díky kterým lze uvedené nebo sdělené skutečnosti **důvodně pokládat za pravdivé**. Mezi takové okolnosti patří, nikoli však výlučně, **odborné či jiné postavení původce** skutkového tvrzení.²¹

Běžný člověk (člověk průměrného rozumu) není běžně schopen ověřit si veškeré zprávy, údaje apod., které se k němu dostanou a které o **své vůli** a na **svou odpovědnost** dobrovolně uvede do oběhu. Právě třeba prostřednictvím sítí elektronických komunikací nebo elektronickou poštou (tzv. řetězové e-maily apod.). I po **běžném člověku** však lze spravedlivě požadovat, aby se předem alespoň **zamyslel**, zda pravdivost skutkového tvrzení, jeho **shodu se skutečností**, lze vzhledem k okolnostem vůbec **rozumně, důvodně, očekávat**. Nemusí jít o

¹⁹ § 4 odst. 1 občanského zákoníku.

²⁰ Bliže viz *Melzer s Téglem* in: MELZER, F. – TÉGL, P.: Občanský zákoník. Velkým komentář. Praha: Leges, 2013, sv. I, s. 138 – 146.

²¹ Dříve platné československé právo to stanovilo výslovně; viz § 6 odst. 2 písm. b) *zákona č. 108/1933 Sb., o ochraně cti, zrušeného trestním zákonem z roku 1950*.

nabytí jistoty. Postačuje **míra pravděpodobnosti** vyšší než malá. Po každém lze **spravedlivě požadovat**, aby skutková tvrzení šířil s **rozmyslem**, pakliže je vůbec záhodno je šířit.

Svou roli samozřejmě sehrává, zda se běžně lze **spolehnout na původce** nebo **zprostředkovatele** sdělení a zejména, z jakého **důvodu** se lze spolehnout. Například u provozovatele informační a zpravodajské kanceláře, který musí jednat s **odbornou péčí**, znale a pečlivě, tedy i po dostatečném předchozím ověření vyhledaných či získaných informací. A nejedná-li tak, jde to k jeho **tíži**.²²

Nicméně i po **běžném člověku při běžné opatrnosti**, která náleží k jeho **běžnému postavení**, lze spravedlivě požadovat, aby si přiměřeně, běžně, ověřil skutková tvrzení, pokud je hodlá dále šířit, pakliže taková možnost je běžně dostupná. Například z **veřejných seznamů věcí a práv k nim**, jako je katastr nemovitostí nebo rejstřík ochranných známek, či z **veřejných rejstříků právnických osob**, jako je spolkový rejstřík, ale i z jiných zjevně hodnověrných běžných veřejných zdrojů. Většinou lze ověření provést jednoduše dálkovým přístupem v síti elektronických komunikací, a to i pomocí mobilního telefonu apod.

To se však týká člověka **běžně rozumového uvažování při běžné opatrnosti**. Tedy **bez zvláštních znalostí a bez vynaložení zvláštní pečlivosti**. Od člověka poučeného nebo dokonce od odborníka, například od novináře, lze důvodně očekávat **vyšší znalosti a větší pečlivost** až po odbornou péči novinářskou.

Co brání rozvážlivosti?

V odpověď se nabízí řada **subjektivních činitelů** začasto **duševního rázu**. Rozvážlivosti tak mohou bránit naše vlastnosti a duševní hnutí (emoce), ale i pocity, například pocit nebezpečí, které se navenek projeví slovně nebo jiným činem. Zmínit můžeme například touhu vzbudit rozhořčení, vyvolat pobouření, ale i zlobu, nesnášenlivost, předsudečnost, pomlouvačnost, vyčítavost, nadměrnou horlivost, ukvapenost, ovšem i lehkověrnost, kdy naletíme každé „pouťové atrakci“, bázlivost nebo vystrašenost, nemístnou důvěřivost či naopak apriorní nedůvěřivost či potřebu povýšeně moralizovat jiné lidi apod. A to nemluvíme o nenávisti k jinému člověku nebo skupině lidí. Politicky zde bývá používán výstižný pojem **předsudečná nenávist**.²³

V. OVĚŘOVÁNÍ PRAVDIVOSTI SKUTKOVÝCH TVRZENÍ

V poslední době se u nás i ve světě setkáváme s „institucionálním“ ověřováním pravdivosti veřejně dostupných cizích skutkových tvrzení na internetu, zejména na internetových stránkách, ale i na profilech v některých společenských sítích (*fact-checking*). Provozovatelé některých webů se přizpůsobili nebezpečí hrozby „informačních zmatků“ a sami nabízejí veřejnosti jednoduché elektronické podání podnětu k ověření u nich sdělovaných skutkových tvrzení.

Dlužno říci, že ani sám ověřovatel se i při vynaložení **odborné péče** nemůže pokaždé vyhnout nebezpečí, že jeho závěr bude **nesprávný**. Význam služeb či jiných hospodářských

²² § 5 odst. 2 občanského zákoníku.

²³ Viz veřejná Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2018, schválená usnesením vlády č. 286 ze dne 29. 4. 2019, která obsahuje výměr předsudečné nenávisti: „Projevy předsudečné nenávisti označují jednání, které je motivováno nesnášenlivostí a společenskými předsudky vůči určité skupině obyvatel. Zpravidla se jedná o skupiny definované rasou, národností, etnicitou, náboženstvím, sexuální orientací, politickým nebo jiným smýšlením, sociálním původem apod. Nemusí se jednat o skutečnou příslušnost k určité skupině, ale i o příslušnost domnělou (např. je-li osoba mylně považována pro tmavší pleť za Roma, ale ve skutečnosti není Rom). Takové projevy nemusí nutně naplňovat skutkovou podstatu některého z trestných činů. Může se jednat o fyzické násilí, slovní útoky, či využívání urážlivé symboliky. Projevy předsudečné nenávisti se liší od extremistických zejména tím, že nemusí být spojeny s některou z totalitních ideologií. Osoby, které se jich dopouštějí, nemusejí být nutně členové či příznivci extremistických hnutí. Rovněž u nich absentuje jasné volání po svržení systému pluralitní demokracie a jeho nahrazení systémem totalitním.“, s. 5. „Rozhodující je právě aspekt šíření nenávisti vzešlý z paušalizujícího předsudku. Právě projevy nenávisti pro určité skupiny obyvatel představují bezprostřední ohrožení.“, s. 6. K některým možným konkrétním souvislostem viz autorův článek *Újma veřejnosti? Případ Filipová v. Babiš*, Právní rozhledy, 28, 2020, č. 4, s. 115 – 121, pozn. 8.

činností ověřovatelů v tržním prostředí služeb sítí elektronických komunikací proto nelze přeceňovat, ale ani podceňovat. Může jít o užitečnou činnost uváděním například pravdu zkreslujících skutkových tvrzení na pravou míru. Zejména tehdy, hrozí-li z rozšiřování nepravdivého, lživého nebo jinak klamavého, anebo zkresleného skutkového tvrzení **nebezpečí**, které je právně objektivně **způsobilé se nepříznivě dotknout významných veřejných zájmů v podstatných otázkách obecných blah**. Například úmyslným uvedením veřejnosti v **omyl**, jejím oklamáním, **o podstatné záležitosti politické správy země**. Ověřovatel pravdivosti skutkových tvrzení tak může sehrávat užitečnou roli v klamy „zanešeném“ veřejném prostoru. Vzhledem k lidským povahám a emočním stavům se však může jednat o práci „nekonečnou“.

Právně je významné, že ověřovatel pravdivosti skutkových tvrzení musí být **odborně způsobilý rozlišit**, kdy se (ještě) jedná o **skutkové tvrzení**, a kdy (již) o **hodnotící soud** mající podobu například **názoru** na nějaký skutkový děj neboli, kdy jde o svobodný projev svobodného smýšlení včetně hodnocení. V posledním případě se totiž jedná o součást **svobodné veřejné debaty**, i kdyby jednotlivý přínos do ní byl nevýznamný či odborně nebo jinak nesprávný. Pokud by ověřovatel přitom pochybil, byl by jeho postup **vadný** (odborně nesprávný). Ověřovatel by jednal neodpovědně, tzn. bez odborné péče. Zároveň by se tím ověřovatel mohl nepříznivě (právně zakázaně) dotknout něčího práva. Například **lidského práva na čest** nebo **práva právnické osoby na pověst**. Vedle toho by se ověřovatel mohl za určitých okolností dopustit **nekalé soutěže**, popř. i porušit **práva spotřebitelská**. Nelze proto vyloučit situace, za nichž by **neodborná činnost** ověřovatele byla ve svém důsledku kontraproduktivní až společensky škodlivá.

Role ověřovatele by však **neměla být svěřena státu**. Vyhnuli bychom se tím potenciálnímu **nebezpečí svádění** k ústavně nepřijatelné cenzuře. Aniž by se snad ústava změnila.

Dodejme, že ověřovatel pravdivosti skutkových tvrzení se může dostat do **konkurenčního** postavení vůči poskytovatelům informačních či jiných služeb obsahujících skutková sdělení. Podle vývoje české nekalosoutěžní judikatury totiž **nemusí** jít jen o vzájemně zastupitelné služby či výrobky na hospodářském trhu. Určující by byl **soutěžní účel** takové hospodářské činnosti i bez ohledu na to, zda sleduje podnikání. Záměrem ověřovatele by muselo být jednání v hospodářském styku za **účelem** hospodářské soutěže. Nikoli tedy za účelem například osvětovým, společensky výchovným či jinak společensky užitečným, sledujícím **obecné blaho pravdivé veřejné informovanosti**. Hledat „pravdu na internetu“ a uvádět nepravdivá nebo pravdu zkreslující skutková tvrzení na pravou míru lze i bez účasti v hospodářské soutěži.

VI. PRAVDIVOST HODNOTÍCÍHO SOUDU

Od skutkových tvrzení se právně pojmově liší **hodnotící soudy**. Kupříkladu hodnocení dějinné nebo současné politické události. Anebo zaměstnavatelův **posudek pracovní činnosti** zaměstnance, který je obsahově strukturovaný podle zákoníku práce.²⁴

Hodnotové (hodnotící) soudy ale nebývají jen logické, nýbrž i emoční typu „líbí, nelíbí“. Příkladem slouží běžné hodnocení designu nábytku nebo karoserie vozidla na základě vlastního vkusu, aniž bychom byli poučenými uživateli (informovanými uživateli) anebo dokonce odborníky. Hodnotící soudy mohou být ovlivněny vlastní zkušeností, dobrou, nebo špatnou, aj.

Mezi **odborné** druhy hodnotících soudů patří například závěry klinického hodnocení léčivých přípravků nebo zdravotnických prostředků.

Zastavme se u politické, umělecké či jiné kritiky. **Kritika** je **oprávněná**, jestliže se vyznačuje:

²⁴ § 314 zákoníku práce.

- a) **pravdivostí**, například zpěvák skutečně zpívá falešně, politik skutečně neplní předvolební slib, advokát skutečně dává škodlivé rady klientům nebo soutěžitel jedná v hospodářském styku skutečně klamavě,
- b) **věcností skutkového základu**, tedy hodnocením obsahu či formy cizího projevu, cizí činnosti nebo jejího výsledku. Kritik má jít k věci (*ad rem*). Nikoli vybočovat k osobě (*ad personam*), například osobně útočně, zejména tehdy, zastává-li kritik odlišný názor. Například filmový kritik si musí hledět umělecké hodnoty filmu. Nikoli toho, jak se režisér chová doma nebo na dovolené, i kdyby to kritik věděl. Vysoká škola musí hodnotit studentovu diplomovou práci věcně, tedy i bez předsudků o jeho osobě, i kdyby student byl vysokou školou pravomocně uznán disciplinárně vinným z plagiátorství v jiném případě. Hlásá-li někdo například odborně nesprávný názor, který, pakliže by byl uplatněn, by přinesl větší škodu než užitek, neznamená to ještě, že takový člověk je sám o sobě špatný. Mohl třeba jen opomenout některou důležitou skutečnost,
- c) **přiměřeností** obsahem, tedy i rozsahem, a účelem i podle okolností případu. Zdaleka ne každá kritika musí být hlásána hned „celému světu“ na internetu. Navíc s cílem její obvykle **trvalé** veřejné dostupnosti. Zejména nikoli tehdy, týká-li se případ soukromých či rodinných záležitostí anebo malého okruhu osob, např. na jednom pracovišti bez přesahu do veřejného zájmu o věci veřejné. Užitečnější bývá vyříkat si věci z očí do očí ve vsí slušnosti, popř. i s komunikační pomocí třetí osoby.

Roli nehraje, zda kritika je člověku, jehož se týká, příjemná, nebo nepříjemná. Zda mu duševně lahodí („hřeje ho u srdce“), anebo ne. Nikoli vše, co činíme, se musí každému líbit. Pokud tím nikomu neublížíme, je to právně vzato zásadně jedno. Po každém člověku lze v běžném životě i v občanském a obchodním styku **spravedlivě požadovat**, aby **snášel i nepříznivou kritiku**, je-li po právu. Vyjdeme-li z **životního principu vzájemného podporování** na „pouti světem“, pak i oprávněná kritika má svůj význam pro kritizovaného člověka. Ví o tom, co může zlepšit. Tím mu kritika objektivně prospívá i tehdy, je-li laskavě přísná.

VII. PRAVDA VÍRY

Lidská víra je **vnitřním stavem** ovlivněným nejen vnějšími okolnostmi, jako je výchova, ale zejména řadou subjektivních činitelů, začasto rázu osobnostního. Proto může být víra rozličná. Nejedná se pouze o náboženskou víru či o životní filozofii. Věřit lze v cokoli, i v naprostý nesmysl. Věřit můžeme i libovolnému výroku, zvláště tehdy, jsme-li **lehkověrní**. Obsah víry patří mezi **vnitřní stavy**. Prokazuje se proto podle **vnějších okolností**. Význam to má zejména u vznášení **výhrady svědomí**, pakliže nejde o výmluvu či o neochotu splnit právní povinnost jen tak.

Pravda víry bývá různě jistotná. Od **prosté**, „dětské“, víry přes hluboce vědomé, skálopevné, **přesvědčení**, které je jistotnější o vědění a někdy i o svědectví, až k osobnímu, duchovně-citovému **prožití** pravdy. Takové prožití je **osobnostně** vryto, a tím pádem poznatkově postaveno najisto. Mluvíme o živoucí jistotě neboli o duchovně-citovém poznání pravdy čili o jejím čistém vnitřním vycítění bez ohledu na společenské postavení nebo dosažené vzdělání. Živá víra se pak stává činem navenek. Nikoli „jen“ vnitřním přesvědčením. Významnou, ne-li klíčovou, roli sehrává jemná **osobní schopnost vytušení** pravdivosti, ale i ryzosti cizích úmyslů apod. Taková schopnost nitra (ducha) může souviset se **svědomím** anebo mít podobné znaky. Vytušení pravdivosti niterným prožitím má povahově blízko k procítění umění. Smysl pro pravdu kráčí ruku v ruce se smyslem pro krásu umění nebo pro krásy přírody.

Podstatné je, že stát právně uznává **subjektivně hodnotový význam poznání**. Jeho míra je ovšem **individuálně** vyvinutá u každého člověka podle **míry osobnostní zralosti** ducha, i třeba zakrnělá nebo potlačená „chladným rozumářstvím“. Státní uznání se tu odvíjí od ústavně

zaručené svobody myšlení, svobody svědomí nebo svobody náboženského vyznání a potažmo od svobody projevu včetně práva na názor.

Co se týče **pravdivosti skutkového tvrzení o dějích duchovních**, které jsou smyslově skryty, nelze je rozumově ověřit. Leda na ně lze s jistotou **mírou pravděpodobnosti** usuzovat podle **vnějších projevů**, pakliže by k nim došlo. Využit k tomu lze i uznávané vědecké metody zejména kvalitativního výzkumu.

VIII. NEKALÁ SOUTĚŽ ZLEHČOVÁNÍM KONKURENCE PRAVDIVÝMI NEBO NEPRAVDIVÝMI TVRZENÍMI

Sledované téma si můžeme doplnit o hospodářský úhel pohledu. Týká se **zakázané nekalé soutěže** v hospodářském styku. Z nekalé soutěže vzniká soukromoprávní deliktivní závazek na základě **porušení zákonné zdržovací povinnosti**. Za určitých okolností by se mohlo jednat i o trestný čin.²⁵

Jedna ze zvláštních skutkových podstat soukromoprávního deliktu nekalé soutěže, legálně vymezených občanským zákoníkem, se týká **zlehčování**.²⁶

Podstata a smysl **zákazu hospodářsko-soutěžního zlehčování** spočívá na soukromoprávní (a morální) **zásadě** neboli na **hospodářské hodnotě**, že o „konkurenci se nemluví“. Jedná se o jeden ze zvláštních případů **zákonné povinnosti mlčet**, a to pro případ **hospodářského styku**. Nikoli tedy například na pracovní poradě v soukromí.

Názorové projevy vlastního smýšlení o konkurenci **povahově nepatří** do hospodářského styku. Soutěžitelé si totiž navzájem nejsou hodnotovými soudci ani jinými hodnotiteli či kontrolory, protože jim nespovídá nezávislost a nestrannost ani nemají zákonem přiznáno vzájemně nadřazené nebo podřazené postavení. Sledují své vlastní hospodářské zájmy včetně možného upoutání hospodářské pozornosti na vlastní zboží, čímž se objektivně ocitají v **potenciálním střetu** s hospodářskými zájmy konkurence.

Právně hodnotová ochrana **mravné hospodářské soutěže** je stanovena, krom jiného, prostřednictvím **zákazu nekalosoutěžního zlehčování**.

Nekalosoutěžní zlehčování představuje uvedení nebo rozšiřování **nepravdivého údaje** o poměrech, výkonech nebo výrobku jiného soutěžitele, přičemž takový údaj musí být způsobilý přivodit dotčenému soutěžiteli **újmu**. Například újmu v podobě nemajetkové ztráty zákaznického zájmu či nemajetkové ztráty celé nebo částečné zákaznické základny (klientely) apod. Postačuje pouhá **potenciální přivoditelnost újmy** (zákaznického odlivu apod.), aniž by k ní muselo skutečně dojít.

Nicméně znaky skutkové podstaty nekalosoutěžního deliktu zlehčování jdou ještě dále tím, že zvláště je právně kvalifikováno uvedení a rozšiřování **pravdivého údaje** (sic!) o poměrech, výkonech nebo výrobku jiného soutěžitele, pokud by bylo způsobilé mu přivodit újmu.

Může se jednat například o uvedení a rozšiřování údaje o **špatných vlastnostech** konkurenčního zboží, přestože, **po pravdě**, vlastnosti zboží jsou doopravdy špatné. Například životnost je krátká a poruchovost velká či návod je napsán tak, že je obtížně srozumitelný. V takovém případě by mohlo přicházet v úvahu například spotřebitelské, nezávislé a nestranné, **hodnocení třetí osobou** na základě věcného srovnání zboží různých konkurentů. Nemluvě o nezávislém a nestranném hodnocení výzkumném apod. Nikoli však hodnocení ze strany konkurence v hospodářském styku na trhu.

Právní otázkou zůstává, komu je **přivoditelnost újmy přičitatelná**. Jestliže půjde o uvedení a rozšiřování **pravdivého údaje** o tom, že výrobek konkurenta je skutečně **vadný**, pak je

²⁵ § 248 trestního zákoníku. Skutková podstata trestného činu porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže se však nekryje s legálním vymezením soukromoprávních deliktů nekalé soutěže podle občanského zákoníku (§ 2976 odst. 2), protože je skutkově užší. Týká se jen zvláštních skutkových podstat civilních deliktů nekalé soutěže (a navíc nikoli všech), nikoli však generální klauzule, jejíž skutkové naplnění není uvedeným trestným činem. Právně by bylo postižitelné „jen“ soukromoprávně. Vedle morálního odsudku.

²⁶ § 2984 občanského zákoníku.

způsobilost konkurenčního sdělení přivodit výrobcí újmu **přičitatelná právě tomuto výrobcí**, neboť jeho **vinou** je výrobek vadný. Rušitelem hospodářské soutěže pak není ten, kdo na to veřejně upozornil, protože **potenciální odliv zákazníků si přivodil výrobce** (distributor, prodejce apod.) sám svou **vlastní nesprávností nebo protiprávností**. Adekvátní příčinou nemajetkové ztráty, jako je odliv zákazníků apod., je totiž vada vlastního výrobku či nekalost vlastní obchodní praktiky. Po nikom nelze spravedlivě požadovat, aby byl vystavován kupříkladu nekalé obchodní praktice. Ledaže by soutěžitel, který by na to v obecném zájmu upozornil, sám jednal nekalé například s **postranním škůdcovským záměrem** či by **vybočil z mezí**, přiměřenosti, běžného upozornění ve veřejném zájmu.

Použitím **obecně uznaných zásad spravedlnosti a práva**²⁷ bychom mohli dovodit **hodnotové upřednostnění ochrany práv třetích osob**, a to před výkladem a použitím zákonné soutěžní povinnosti „zamlčet i pravdu o konkurenci.“ Na mysli máme „do očí bijící“ právní případy soutěžních **nekalostí na úkor třetích osob**, které mají **znaky přestupku** (nebo většího deliktu).²⁸ Zejména půjde o soutěžní nekalosti na **úkor slabší spotřebitelské veřejnosti**. Obzvláště skupin zvláště zranitelných spotřebitelů, jako jsou děti, pacienti či jiní nemocní (závislí) lidé apod. V takových případech ani nelze právně (či morálně) mluvit o soutěžním „zlehčování“ konkurenta, protože svou **mravní pokleslost si konkurent přivodil sám**. Například klamavou reklamou, která má znaky přestupku. V určitých rysech se, přinejmenším morálně, jedná o do jisté míry podobné případy, jako je připravovaná zákonná ochrana oznamovatelů podle práva EU.

Výjimku ze zákonné soutěžní povinnosti „mlčet o konkurenci“ výslovně tvoří **oprávněná obrana**. Jedná se o **zvláštní zákonný případ okolnosti vylučující protiprávnost**. Rozumíme jí **okolnostní donucení** k jinak zakázanému uvedení a rozšiřování potenciálně poškoditelného pravdivého údaje o konkurenci v hospodářském styku.

Právní otázkou je, zda námi naznačené jednání typu „s pravdou ven“ i v hospodářském styku je skutkově podřaditelné právě pod „oprávněnou obranu“, anebo je lze právně kvalifikovat jinak, tj. pomocí použití zásad spravedlnosti a práva podle obecných ustanovení občanského zákoníku. Právní závěr se bude odvíjet od toho, zda k činu vůbec došlo v „hospodářském styku“ (za účelem soutěže) a dále od toho, jak chápeme deliktní pojem „oprávněné obrany“. Zda z hlediska jen vlastní soutěžní obrany (sebeobrany), anebo širěji i jako soutěžní obranu třetích osob, zejména zákaznické veřejnosti. Ve druhém případě by již svou roli sehrával veřejný zájem přesahující vlastní, soukromý, zájem soutěžní.²⁹ Tak, či onak, právní řešení tyto skutkové děje mají a není složité.

Dále bychom mohli právně uvažovat o tom, zda by se jednalo o jeden ze **zvláštních zákonných případů omezení ústavně zaručené svobody projevu**. Dokonce o omezení projevení **pravdy**, kdy je ústavně dovoleným způsobem **omezeno právo šířit svůj názor** na poměry, výkony nebo výrobky konkurence v hospodářském styku. Může se přitom jednat, nikoli však výlučně, o názor například hospodářsko-politický ohledně poměrů konkurenčního účastníka hospodářské soutěže.³⁰ Jednalo by se o zvláštní případ, který se týká **účastníků hospodářské soutěže navzájem**. A to o případ **zneužití vlastní účasti v hospodářské soutěži k újmě konkurence**. **Hospodářsky-hodnotové ospravedlnění** tohoto legálního omezení vyjádření názoru jsme si již uvedli výše.

²⁷ § 3 odst. 2 a 3 občanského zákoníku.

²⁸ Postačuje, že určité jednání „jen“ vykazuje znaky přestupku, aniž by se o přestupek muselo nutně jednat například z důvodu promlčení, kdy by již nebylo možno nikoho uznat vinným z přestupku podle předpisů o správním trestání. Podobně se s tím setkáváme i jinde v soukromém právu. Obecně srov. § 1 odst. 1 in fine o. z. o nezávislém uplatňování soukromého práva na uplatňování práva veřejného.

²⁹ K tomuto účelu jsou ovšem povolány právnícké osoby oprávněné hájit zájmy soutěžitelů nebo zákazníků, které byly, ač zpravidla půjde o civilní korporace, soukromoprávně založeny ve veřejném zájmu. Nikoli snad soutěžitelé sami; srov. § 2989 odst. 1 o. z.

³⁰ Viz čl. 17 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Uvážit ovšem musíme i otázku správnosti právního závěru, zda hospodářské (i hospodářsko-morální) otázky mezi konkurenčními účastníky hospodářské soutěže v soukromých poměrech vůbec **lze pojmově podřadit** pod „politická práva“ ve smyslu Listiny základních práv a svobod, mezinárodního řádu lidských práv a práva EU. Na první pohled se vybavuje záporná odpověď, a to se zřetelem na legální zakotvení pouze **nepřímého působení** Listiny základních práv a svobod a ústavního řádu v soukromých poměrech.³¹ Nepřímé působení, k němuž výslovně přikročil stát v roce 2012, se jeví jako zásadně ohleduplné, právně bezpečné a lidskosti se nijak nepřičící.

IX. ZÁVĚR

Předložený text přináší vstupní právně dogmatický, byť neúplný, pohled na téma „pravdy na internetu“. Děje se tak ve snaze o porozumění platnému právu. Proto hovoříme o „právně dogmatickém“ přístupu a dále o jeho přiblížení veřejnosti. Nikoli nutně jen veřejnosti odborné. Právní „dogma“ spočívá v právním řádu samém neboli v tom, co bylo státem stanoveno nebo uznáno za právo, a zjišťujeme je výkladem. Tento text má ale jen přehledový význam, a to z hlediska právních předpisů. Stranou zůstává právní doktrína a judikatura a jejich kritické zhodnocení.

Zakončit můžeme slovy, že nelze mít na všechno v životě „právní mustr“. Platí to i o internetovém prostředí a o někdy svérázných komunitách v něm nebo kolem něj. Život je naštěstí rozmanitější, nežli jakékoli, jen pomocné, rozumové šablony. Lze se však držet věcnosti a pravdu si ověřit bez unáhlenosti.

„Dvakrát měř, jednou řež!“ O to více toto rčení platí v celosvětově projevené v síti elektronických komunikací.

KLÍČOVÁ SLOVA

pravda, dezinformace, skutkové tvrzení, dobrá víra, ověřování fakt, hodnotící soud, nekalá soutěž

KEY WORDS

truth, disinformation, factuel statement, good faith, fact-checking, evaluative judgement, unfair competition

POUŽITÁ LITERATURA

1. KLÍMA, K. et al.: Komentář k Ústavě a Listině. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk 2009, díl I a II.
2. KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVÍL, J. – BOBEK, M.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha: C. H. Beck 2012.
3. KÜHN, Z. – KRATOCHVÍL, J. – KMEC, J. – KOSAŘ, D. et al.: Listina základních práv a svobod. Velký komentář. Praha: Leges 2022.
4. LAVICKÝ, P. et al.: Občanský zákoník. Obecná část (§ 1 – 654). 2., upr. vyd. Praha: C. H. Beck 2022, sv. I.
5. CHALOUPOKOVÁ, H.: Tiskový zákon. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck 2006.
6. CHALOUPOKOVÁ, H. – HOLÝ, P. – URBÁNEK, J.: Mediální právo. Komentář. Praha: C. H. Beck 2018.
7. MELZER, F. – TÉGL, P. et al.: Občanský zákoník. Velký komentář. Praha: Leges 2013, sv. 1.

³¹ § 2 odst. 1 občanského zákoníku.

8. TELEC, I.: Svoboda myšlení a myšlenka v právním smyslu. Epravo, 16. 6. 2022, <https://www.epravo.cz/top/clanky/svoboda-mysleni-a-myslenka-v-pravnim-smyslu-114880.html>, [cit. 8. 8. 2022].
9. TELEC, I.: Dezinformace jako právní problém. Epravo, 12. 7. 2022, <https://www.epravo.cz/top/clanky/dezinformace-jako-pravni-problem-114968.html>, [cit. 8. 8. 2022].
10. WAGNEROVÁ, E. – ŠIMÍČEK, V. – LANGÁŠEK, T. – POSPÍŠIL, I. et al.: Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR 2012.

KONTAKTNÍ ÚDAJE AUTORA:**prof. JUDr. Ivo Telec, CSc.**

vedoucí katedry soukromého práva a civilního procesu

Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta

Telefon: +420 604266810,

E-mail: ivo.telec@upol.cz